

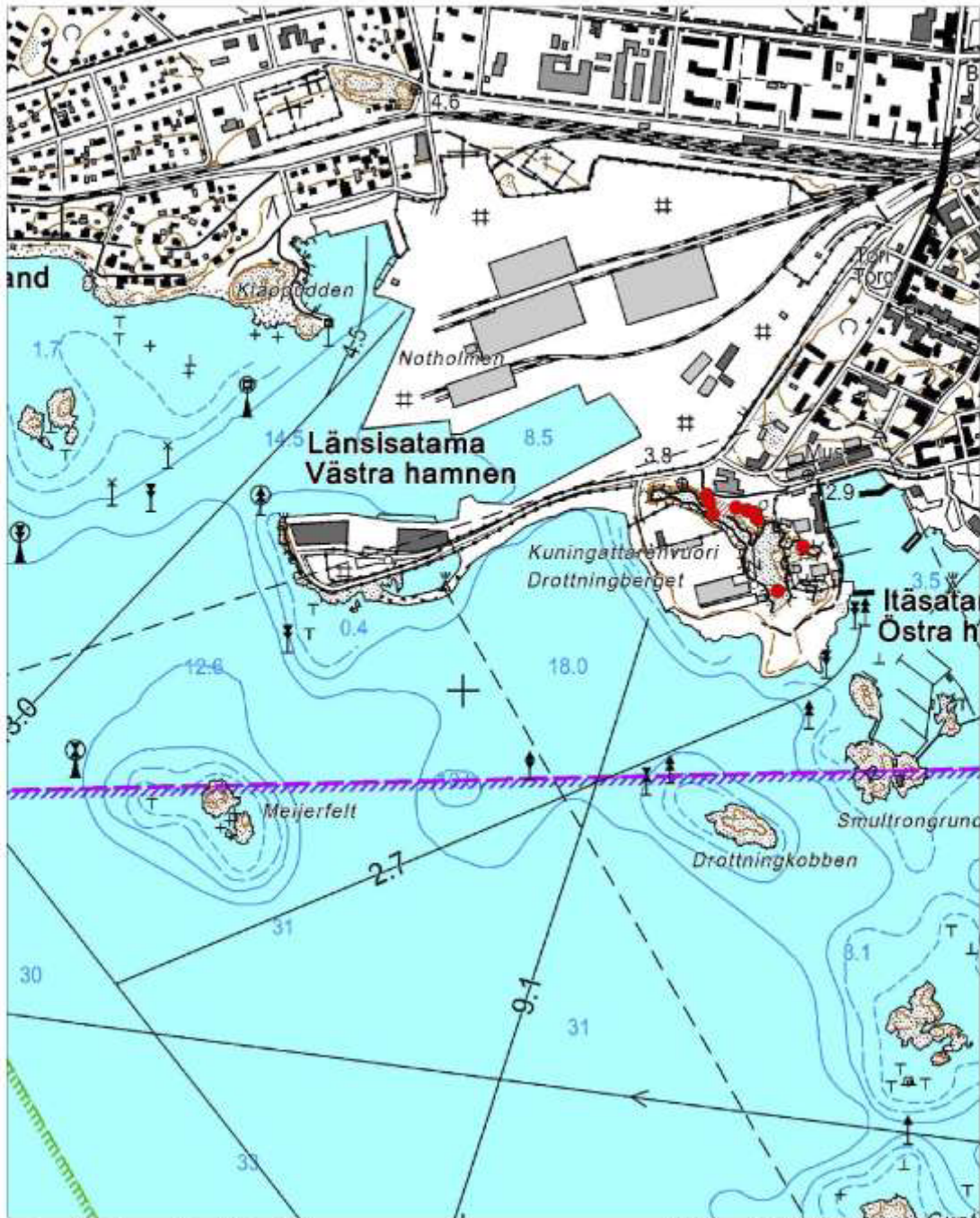
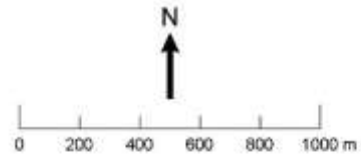
Hanko,
Kuningattarenuori
(muinaisjäännösrekisterin numero 1000002049,
Drottningsbergetin puolustusvarustus)

Rakennusarkeologinen inventointi
25.10.-11.11.2011

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen nimi:	Kuningattarenuori (muinaisjäännösrekisterin numero 1000002049, Drottningabergetin puolustusvarustus)
Kunta:	Hanko
Kohteen laji:	1700-luvun linnoitus / 1800-luvun asutus
Ajoitus:	1800-1900 -luku
Peruskartta:	2011 08
Yhtenäiskoordinaatit:	P=6638302 ja I=273467
Tutkimuksen laatu:	Rakennusarkeologinen inventointi
Tutkimuslaitos:	Muuritutkimus ky
Tutkimuksen tekijä:	FT Kari Uotila
Kenttätöaika:	25.10.-10.11.2011
Inventoitu alue:	2600 neliötä
Rahoittaja:	Hangon kaupunki
Kustannusarvio:	10 000 €
Digitaaliset kuvatallenteet:	1-25
Tutkimushistoria:	Eveliina Salo 2011. MV Antti Suna. Hangon linnoitukset. Suomen linnoitukset 1720-luvulta 1850-luvulle. toim. V.P. Suhonen. 2011.
Alkuperäinen raportti:	Museoviraston arkisto.
Kopio (1 Kpl):	Hangon kaupunki

Hanko Länsisatama
Kuningattarenuoren kohteet
Peruskarttaote
Mk 1:20 000

Copyright Maanmittauslaitos 2011

käyttölupa MML/VIR/TIPA/5001/11

Tiivistelmä:

Hangon Kuningattarenuori

(muinaisjäännösrekisterin numero 1000002049, Drottningabergetin puolustusvarustus).

Rakennusarkeologinen inventointi loka-marraskuussa 2011.

Vuonna 2011 oli Hangon Kuningattarenuoren pohjoispuoleiselta matalalta tasanteelta löydetty inventoinnin mukaan aikaisemmin tuntemattomia rakennusten jäännöksiä, jotka inventoitiin tässä tutkimuksessa tarkemmin.

Alueelta löydettiin kolmen selvän ja yhden mahdollisesti kevyempirakenteisen ja jo kokonaan kadonneen rakennuksen muurattuja osia ja yksi osittain pystyssä ollut tiiliholvattu kellari.

Alueen kartta-aineiston ja kohteiden rakennusarkeologisen tutkimuksen perusteella rakennusjäännökset voitiin ajoittaa lähinnä 1800-1900 -luvulle.

30.11.2011.

FT Kari Uotila

Muuritutkimus ky

suovillankatu 3 20780 Kaarina

www.muurututkimus.com

kari.uotila@muurututkimus.fi

Hangon Kuningattarenuoren pohjoisen osan arkeologisten kohteiden dokumentointi

1. Johdanto

25.10.- 10.11.2011 Muurututkimus ky on FT Kari Uotilan johdolla tehdyt Kuningattarenuoren pohjoisella matalalla tasanteella täydentävää rakennusarkeologista inventointia Museoviraston aikaisemmin vuonna 2011 havaitsemissa kohteissa. Kuningattarenuoren (muinaisjäännösrekisterin numero 1000002049, Drottningbergetin puolustusvarustus) alueella sijaitsevat historiallisen ajan muinaisjäännökset, joista on tehty maastossa esiselvitys kesän2011 inventoinnissa (Eveliina Salo 2011).

Alustava muistio kohteista tehtiin 10.11.2011 paikalla tapahtunutta kohteeseen tutustumista varten (Museovirasto / indententti Teija Tiitinen) ja tämä raportti on kooste alustavasta raportista ja katselmuksesta. Katselmuksen perusteella Kuningattarenuoren pohjoinen osa vapautettiin rakennustoiminnalle.

Alueelta oli kaadettu puusto Museoviraston heinäkuussa 2011 tekemän inventoinnin jälkeen ja kaadettu puusto raivattiin alueelta loka-marraskuun vaihteessa tämän kenttätutkimustyön kuluessa. Sen jälkeen alue puhdistettiin risuista ja rakenteet otettiin esiin dokumentointia varten maan pintaa myöten. Dokumentointi tehtiin laserkeilaamalla (Faro 3d focus) ja digivalokuvin ja rakennusarkeologisten tutkimusmenetelmin.

Alueella käytettiin Hangon kaupungin mittaustoimen alueelle tuomia kiintopisteitä ja korkeudet on ilmoitettu Hangon kaupungin korkeusjärjestelmässä joka poikkeaa valtakunnallisesta ilmoituksen mukaan 55 mm ylöspäin. Ero on dokumentoinnin kannalta niin pieni että raportissa ja kartoissa korkeudet esitetään yhtenäisesti kaupungin järjestelmässä.

2. Maastollinen ja kartallinen tarkastelu

Alueen korkeus on Hangon kaupungin korkeusjärjestelmän mukaan + 2-3 m korkeutta eli kohteet ovat hyvin matalalla suhteessa arvioitavaan 1700-luvun meren pintaan ja on todennäköistä että osa esillä olevien rakenteiden perustuksista ulottuu nykyisen maan pinnan alle jolloin niiden korkeus saattaa olla lähellä + 2 m korkeutta nykyisestä meren pinnasta.

Tutkitun tasanteen eteläpuolella oleva kallioinen rinne on hyvin rikkonainen ja paikoin täynnä täyttökiviainesta mutta silti sen pääasiallinen muoto erityisesti länsiosassa näyttäisi noudattelevan vanhimman kartta-aineiston pääpiireistä kuvaa kallion ja sen pohjoispuoleisen matalan osan suhteesta. Itäosassa kallio on suurelta osin menettänyt kartta-aineiston perusteella havaittavan muodon.

Kartta-aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun kartoissa alueelle piirretyt rakennukset ovat selvästikin kallioharjanteen päällä eivätkä kallioalueen pohjoispuoleisella olevalla matalalla tasanteella (jossa tässä raportissa käsiteltävät rakennusjäännökset sijaitsevat).

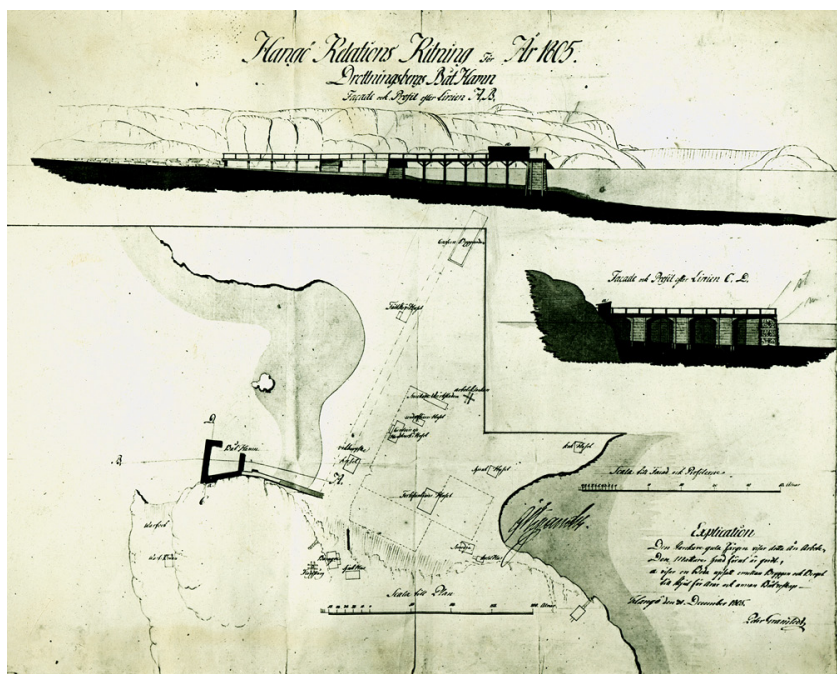
Rakennukset on kuvattu ainakin kolmessa eri kartassa, joista ehkä tarkin olisi vuodelta 1805 oleva kartta, joka on piirretty kallioisen niemen länsikärkeen rakennetun tai suunnitellun laituriraketeen takia. Tässä kartassa on myös laiturirakenteen ja sen takana olevan kallion muoto piirretty ja kartassa ei ole laiturin tasalle matalalle kallion edustalle piirretty rakennuksia.

Kallion muoto ja sillä sijainneet rakennukset on kartta-analyysissä digitoitu kaikissa eri karttavaiheissa ja niiden perusteella molemmat isommat rakennukset ovat sijainneet ylempänä kallioisen rinteän yläosassa. Rinteän yläpinta on nykyisellään melko tasainen ja ilmeisesti kallioinen maasto on jossakin myöhemmässä käyttövaiheessa tasattu 1-2 m paksuisella kivisellä sekoiteaineksella. Tämän inventoinnin yhteydessä ei

Kartta 1. Kuningattarenuoren alue 1700-luvun lopun linnoituskartassa. Digitaalinen kopio Hangon museo.

Kartta 2. Kuningattarenuoren pohjojen alue vuoden 1805 kartassa. Digitaalinen kopio Hangon museo.

Kartta 3. Kuningattarenuoren alue 1900-luvun alun kartassa. Digitaalinen kopio Hangon museo.

selvitty sitä, että onko mahdollisia rakennusjäännöksiä vielä jäljellä täytön alla. Kohteen tutkimustietojen perusteella (esim. Suna 2011) on hyvin mahdollista että varsinaisia rakennuksia ei ole enää jäljellä täyttökerroksen alla.

3. Rakennusarkeologinen tarkastelu

Pohjoisen tasanteen alueella on ainakin neljän rakennuksen tai niiden osan ja kolmen erilaisen tukimuurin ja yhden mäelle johtavan kulku-uran - mahdollisen tien jäänteitä.

3.1. Läntinen osa

3.1.1. Rakennus 1

Alueen länsiosassa on luonnonkivistä muurattu ja betonilaastilla korjattu kellarirakennus, jonka ylempään kerrokseen johtavat kaksi betonipintaista porrasaskelmaa ovat vielä säilyneet. Rakennuksen kellariin on kuljettu pohjoisen suunnalta ja toiseen kerrokseen lännestä.

Kellarin sisäseinissä on havaittavissa selvä betoni ja kivipintainen revetointimuuraus ja lisäksi oviaukon rakenteissa on ainakin kahden rakennusvaiheen merkkejä. Uusinta vaihetta edustaa myös betoniharkoista muuratut oven pielirakenteet, joissa on vielä puukarmien urapainanteet jäljellä.

Rakenteessa ei ole selviä viitteitä holvauksesta, joten on mahdollista, että kellarirakennuksessa on ollut suora puurakenteinen välikatto. Rakenteessa on käytetty poraamalla lohkottuja kiviä ja laastina on monin paikoin betonilaastia.

Kellarirakennuksen pituus on n. 3.7 m ja leveys n. 3.0-3.2. m. Sivuseinien paksuus osittaisessa maavallissa on n. 0.8-1 m ja oviseinällä n. 1.3. m.

Rakenne ajoittuu todennäköisesti 1800-luvun toiselle puoliskolle tai nuoremmaksi.

3.1.2. Ladottu kivimuuri

Kellarirakenteen kaakkoispuolella on puustollista rinnettä vasten ainakin näkyviltä osiltaan kylmäladottu kivimuuri, jonka voi ajatella pitävän yläpuolella olevia maamassoja paikallaan. Muurin yläpuolella on rinteessä selvä tasannealue. Rakenteessa on 3-4 kivikertaa osittain lohkottuja kiviä. Paikoin kivet on ladottu kiinni toisiinsa joten rakenteessa ei ole varsinaista laastilla saumarakennetta. Muutamia pieniä kiilakiviä on ladonnan väleissä, mutta on mahdollista, että niitä on pudonnut pois ajan myötä

Rakenteen länsiosa kääntyy osittain rinteeseen muotoa seuraten kohti pohjoista. Suoran kivimuurin pituus on n. 7 m ja länsiosan vinottaisen osan n. 2 m. Ladotun muurin korkeus on n. 1.2-1.7. m mutta sen pohjaa ei tässä yhteydessä selvitetty.

Rakenteessa on 1800-luvulle ajoittuvia osia, mutta on mahdollista että se ajoittuisi osittain jo linnoitusvaiheeseen.

3.1.3. Rakennus 2

Kivimuurin pohjoispuolella on suorakaiteen muotoisen rakennuksen jäännökset, joista on esillä aivan maarajassa oleva kapea (n.20-40 cm leveä) perustusosa, jonka perusteella kyseessä on puurakennus. Perustuksen päällä on pohjoisseinässä paikoin betonilaastipinta, jossa on hirren painanne jäljellä. Rakennuksen kaakkoiskulmalla on osa perustusta betonilaastilla muurattua mahdollista korjausta.

Rakennuksen pituus n. 10 m joskin itäistä seinälinjaa on maastossa vaikea havaita. On mahdollista että se on peittynyt myöhemmän maatäytön alle. Rakennuksen leveys on 3.7-3.8 m.

Rakennuksessa on ollut kaksi huonetta, joista läntiseen pienempää huoneeseen on kuljettu pohjoisseinällä olleen oviaukon (kynnyskivi ja yksi askelmakivi vielä paikallaan) kautta. On mahdollista että rakennuksen lämmitys on ollut väliseinän pohjoisosassa olevan leveämmän muuriosan päällä.

Rakenteellisten piirteiden perusteella se ajoittuu lähinnä 1800-luvun toiselle puoliskolle tai 1900-luvulle.

3.2. Keskiosa

3.2.1. Kulku-ura

Alueen keskiosassa on kohti etelää ja mäkeä nouseva kulku-ura, joka on selvästikin tehty luonnonkivi- ja maamateriaali täyttönä. Nykyisellään ura kääntyy loivasti kohti koillista ja itää mutta sen alkuperäistä suuntaa ei tässä yhteydessä pystytty selvittämään. Mäelle nouseva tie kulkee kalliotasanteelle noustessa luontaisessa painaumassa ja reitti on saattanut olla käytössä jo linnakevaiheessa.

3.2.2. Täyttöalue

Tasanteen keskiosa on ympäristöään korkeammalla ja purettujen aitatolppien paikalla olleiden kuoppien perusteella voi arvioida, että alueella on 1.-1.5 m paksuinen lohkokivitäyttö joka voisi ajoittua alueen louhintavaiheeseen. On hyvin todennäköistä että lohkokivitäytön alla ei ole säilyneenä vanhempia rakennusten osia.

3.3. Itäinen osa

3.3.1. Rakennus 3

Alueen itäisessä osassa on luonnonkiviperustaisen suurikokoisen rakennuksen perustukset. Koko rakennuksen pituus on n. 26 m ja leveys säilyneessä itäpäässä n. 5.5 m. Rakennuksesta on säilynyt osittain pohjoinen pitkä seinä, jossa on luonnonkivistä muurattu perustusosa, joka on suurelta osin yhden kiven paksuinen. Perustus on paikoin rikkoutunut mutta sen kokonaisuus on mahdollista havaita ja samoin ainakin kolme rakennusosaa. Rakennuksen eteläseinä on jäänyt myöhempien maamassojen peittoon ja mahdollisesti rikkoutunut myös alueen aitarakentamisen yhteydessä.

Rakennuksen länsiosassa on betonitasoitteen alla sortuva tiilimuuraus, joka saattaa olla alkujaan uunin tai muun lämmitysrakenteen perustuksen osa. Rakenteesta on näkyvissä kerroksittain juoksu- ja sidetiiliä ja niiden päällä aivan humusmaan ja suurten puun juurien alla betonipintaisen rakenteen osia.

Keskellä rakennusta on kaksi kivistä väliseinää ja niiden keskelle jäävässä olevassa huonetilassa on suurikokoinen luonnonkivi lohkarina pystyssä. Kivi on ulottunut melko korkealle rakennuksen mahdollisesta lattiapinnasta, joten se on mahdollisesti päätyntä paikalle vasta rauniovaiheessa.

Rakennuksen itäpää on muuta rakennusta paremmin säilynyt ja siellä on luonnonkivimuuraus päällä seinän pinnassa rappauspinta. Itäpäässä on myös rakennuksen ainoa säilynyt holvattu kellari, joka on hyvin huonossa kunnossa. Kellaria ei tutkittu turvallisuussyistä sisältä vaan ainoastaan pohjoiseen avautuvasta oviaukosta. Kellarin tiiliholvi oli rakennettu säilyneiden osien perusteella niin, että pääasiallisesti juoksutiilet lähtevät pitkien seinäosien keskeltä ja kaartuvat kohti oviaukkoa ja päätyseinää. Holvin keskelle on muodostunut neliömäinen holvin keskusosa. Holvi poikkeaa siis merkittävästi normaalista tynnyriholvirakenteesta. Kellarin seinien alaosa on tehty lohkotuista luonnonkivistä ja näkyvillä oleva laasti on sementtipitoista. Päätyseinässä on kivosan päällä ainakin paikoitellen renessanssilimityksellä tehty tiilimuuraus. Holvin ja lattiarakenteen välissä on rakennus- tai korjausvaiheen valussa käytetty teräsvaijereita, jotka olivat näkyvillä sortuneen tiilirakenteen edustalla.

Kellarin koko oli n. 3.5 x 3.2. m ja korkeus nykyisellään n. 1-1.2 m mutta alkujaan ehkä n. 1.8-2 m.

Rakennuksen itäpuolella on kaksi suurikokoista kiviaskelmaa jotka johtavat betonoidulle tasanteelle ja se rakennuksen kaakkoiskulmalle. On mahdollista että rakennuksen käyttökerrokseen on kuljettu eteläpuolelta. Rakennuksen itäpäädyssä on lisäksi kukka-kasvimaata reunustavia pystyyn käännettyjä reunakiviä, jotka muodostavat selvän koristerakenteen porrasosan ja rakennuksen seinän väliin.

Rakennus ajoittuu havaittujen rakenteellisten piirteiden perusteella todennäköisesti 1800-luvulle, ehkä sen toiselle puoliskolle.

3.3.2. Portaikko ja rakennus 4

Edellisen rakennuksen itäpuolella on säilyneenä betonipintaiset portaajat, jotka voivat olla pienemmän © ja suurelta osin multamaan peitossa – olevaan rakennukseen (rakennus 4) johtavat portaajat. Rakennuksesta ei voitu havaita selvää kivijalkaa vaan vain lähinnä maastossa erottuva täyttömaakerros. On myös mahdollista että rakennuksen sijaan kyseessä on vain tasattu maa-alue. Rakennuksen kivijalkaa ei ollut maastossa havaittavissa.

Portaiden edustalla on pystyyn käännettyjä reunakiviä eräänlaisena polun tai tien reunana joka johtaa portaikkoon.

Havaittavien rakennusosien perusteella rakenne ajoittuisi lähinnä 1800-luvun loppupuolelle tai 1900-luvun alkupuolelle.

3.3.3. Kivilatomukset

Itäisen osan kaakkoisosassa louhosalueeseen ja suurikokoiseen kallioharjanteeseen rajautuen on ainakin kolmen kivivallin tai -latomuksen jäännöksiä. Ne eivät ainakaan tällä hetkellä muodosta selviä rakennuksiin liittyviä linjoja vaan voisivat olla jonkin asteisia kivilatomuksia ja niissä olevien lohkojen

kivien perusteella lähinnä 1800-luvulle liittyviä rakennusosia. Sijaintinsa perusteella niiden voisi ajatella toimineen jonkinlaisina tasanteiden porrastuksina.

4. Kuningattarenuoren pohjoisen osan inventoinnin yhteenveto

Tutkimusaluetta kuvaavassa kartassa 1900-luvun alussa pohjoisella tasanteella on useita rakennuksia. Näistä varsinkin itäosan suurikokoinen rakennus ja sen itäpuolella oleva pienempi rakennus näyttävät olevan hyvin lähellä nyt esiin saatuja rakennusjäännöksiä (rakennus 3 ja 4). Länsipuolella tilanne on suurelta osin sama, sillä kartassa on merkitty kallioisen osan pohjoispuolelle kaksi pientä rakennusta, jotka voisivat olla esillä olevat kellariraunio ja sen itäpuolella oleva puurakennuksen perustus (rakennukset 1 ja 2).

Havaittujen rakennusjäännöksen maanpäällisten osien inventoinnin ja kartta-aineiston analyysin perusteella Kuningattarenuoren pohjoispuoleisella alueella olevat rakennusjäännökset ajoittuisivat lähinnä 1800-luvun toiselle puoliskolle ja varsinaiset 1700-luvun varuskunnan rakennukset ovat sijainneet mäen puolella. On mahdollista että niistä on säilyneitä osia vielä louhimattomalla alueella mäen päällä, mutta sitä ei tämän inventoinnin yhteydessä pystytty varmentamaan.

5. Suojaamisen mahdollisuudet

Esillä olevat rakennusjäännökset ovat hyvin huonokuntoisia ja sitä myöten vaarallisia alueella liikkuville. Erityisen vaarallinen on itäisen suurikokoisen rakennuksen kellari, jonka oviaukkoa ei tutkimuksissa puhdistettu jotta kellariin kulkua ei turhaan helpotettaisi. Rakenteen tiiliholvista puuttuu suuria osia ja holvin kannan tiilet ovat suurelta osin rapautuneet lähes puolet tiilen leveydestä eli kellari voi sortua milloin tahansa. Sortuneen rakenteen yli kulkee muutamia metallitukia jotka todennäköisesti pitävät rakennetta tällä hetkellä kasassa yhdessä paikalla olleen puun juurien kanssa.

Länsipään kellarirakennus (rakennus 1) on parempikuntoinen, mutta sekin vaatisi jollakin aikavälillä huoltomuurauksia jos se halutaan säilyttää osana ympäristöä. Itäosan ladottu kivimuuri on länsiosastaan osittain purkaantunut ja vaatisi säilytettynä huoltoa tulevana vuosina.

6. Muut arkeologiset havainnot

Kallioalueen keskiosassa ollut kiviraunio jota pidettiin Museoviraston inventoinnissa mahdollisena metallikautisena hautarauniona on dokumentoitu laserkeilaamalla. Museoviraston indendentti Teija Tiitisen ja allekirjoittaneen tekemässä katselmuksessa marraskuussa 2011 pidettiin metallikautista ajoitusta epävarmana mutta kohteen jäädessä joka tapauksessa suojelualueelle sen säilymiselle ei ole esteitä.

Hautaraunion koillispuolella tulevan louhinta-alueen sisäpuolella on kallioalueen keskellä lähes kokonaan sammaloitunut kiviladelmä, jonka kiviaines muistuttaa edellä mainittua kiviröykkiötä. Pintaturpeen koealueen poiston jälkeen voitiin todeta, että kiviladelmassa on useita lohkottuja kiviä ja se voitiin tulkita 10.11.2011 tehdyllä käynnillä moderniksi latomukseksi.

Kallioalueen eteläosassa on Museoviraston inventoinnin mukaan kaksi matalaa lähinnä kivimateriaalikumpua, jotka voidaan tulkita kivimateriaalin työstöstä syntyneiksi resenteiksi jättekasoiksi joilla ei ole suojelutarvetta.

Kaarinassa 30.11.2011
FT Kari Uotila
Muuritutkimus ky

Digikuvat:

Hanko, Kuningattarenuori 2011. Kuvaaja K. Uotila

- Kuva 1. YK. Tutkimusalueen länsiosa. Rakennukset 1 ja 2 ja tukimuuri. NE.
- Kuva 2. YK. Keskiosa ja rakennuksen 3 länsiosa. NE
- Kuva 3. YK. Itäinen osa, jossa rakennus 3, portaikko ja mahdollinen rakennus 4 ja kivivallit. N
- Kuva 4. YK koko alue. NE
- Kuva 5. Rakennus 1. Pohjoiseen avautuva oviaukko. NW.
- Kuva 6. Rakennus 1. Itäinen osa kellaria. W
- Kuva 7. Rakennus 1. Ylemmän tason porrasaskelmat ja kellarirakenne. SW.
- Kuva 8. Rakennus 1. Kellarin läntinen osa ja oviaukko. SE.
- Kuva 9. Rakennus 2. Perustus ja porrasaskelmat. N
- Kuva 10. Rakennus 2 ja kivimuuri. NE
- Kuva 11. Kivimuuri. N
- Kuva 12. Tieura ylös kalliotasanteelle. N
- Kuva 13. Rakennus 3. länsipää. NW.
- Kuva 14. Rakennus 3. keskiosa. Keskellä huonetilaa suurikokoinen kivi. NE.
- Kuva 15. Rakennus 3. keskiosa. SE.
- Kuva 16. Rakennus 3. länsipääty ja tiilirakenne. N
- Kuva 17. Rakennus 3. tiilirakenne. NW.
- Kuva 18. Rakennus 3. rapattu länsipääty ja aukko kellariin. NE.
- Kuva 19. Rakennus 3. länsipääty ja porrasaskelmat. NE.
- Kuva 20. Rakennus 3. länsipääty. SE.
- Kuva 21. Rakennus 3. länsiosa. NE.
- Kuva 22. Rakennus 3. länsiosan kellari. N
- Kuva 23. Rakennus 3. länsiosan kellarin holvirakenne. N.
- Kuva 24. Portaikko ja mahdollisen rakennuksen 4. matala kumpu. N.
- Kuva 25. Itäisen osan matalat kivilatomukset. NW.

Kartat:

- Liitekartta 1. Yleiskartta. Tutkimuskohteet osana alueen yleiskarttaa. 1:750. K. Uotila. Muuritutkimus ky
- Liitekartta 2. Yleiskartta. Esiin tulleet rakenteet ja niiden tulkinta. 1:500. K. Uotila. Muuritutkimus ky.